Davola József

A francia büntetés-végrehajtási rendszer bemutatása (1. rész)

A tanulmányban egy szemináriumon[1] elhangzott és közreadott, valamint más, a francia büntetés-végrehajtási rendszerrel kapcsolatos anyagok felhasználásával mutatom be, hogyan valósul meg Európa egyik vezető államában a büntetések végrehajtása. A témakör kifejtése során igyekeztem különböző, a büntetés-végrehajtás témaköréhez szorosan kapcsolódó, de valójában nem a végrehajtással foglalkozó területekre is pillantást vetni azzal a céllal, hogy az olvasó előtt a francia büntetés-végrehajtás „filozófiája" is kirajzolódhasson. A dolgozat elkészítése során több ízben konzultáltam dr. Illés Melindával, IM Büntetés-végrehajtási Felügyeleti Főosztály munkatársával, akinek hasznos tanácsait ezúton is köszönöm.

A francia büntetés-végrehajtás történetének kulcsfontosságú dátumai

1656. XIV. Lajos a párizsi kórházban egy különálló körletet hozatott létre a koldusok, csavargók és az idős női elítéltek számára.

1670. XIV. Lajos büntető perrendtartási kódexében (Code Criminelle) a börtönbüntetés hangsúlyosabb szerepet kapott a büntetések tárházában.

1748. Kikötői fegyenctelepeket hoztak létre (Toulon, Brest és Rochefort) azért, hogy végrehajtsák a gályarabságot helyettesítő munkabüntetéseket.

1764. Koldustelepeket állítottak fel, azzal a céllal, hogy közigazgatási szabályok által zárják el a koldusokat és csavargókat a társadalomtól.

1791. A Büntető Törvénykönyv (Code Penal) szerint a börtön a büntetés letöltésének helye, az ítéletekben megjelent a munka és nevelés fogalma. A Büntető Törvénykönyv véget vetett a büntetések aránytalanságának és a kínvallatásnak.

1810. A Büntető Törvénykönyv kiemelt helyre tette a börtönbüntetést.

1911. A büntetés-végrehajtást az Igazságügyi Minisztériumhoz csatolták. (1795. óta létezett törvény a börtönök létrehozására, de azokat valójában a Belügyminisztérium építette.)

1945. Paul Amor börtönügyi reformjának 14 pontja között lényeges elemként szerepelt a büntetések modulálása és a börtönmunka – mint az elítélt joga és kötelezettsége.

1959. A francia büntetőjogban megteremtették a felfüggesztett büntetés és a próbára bocsátás jogintézményét.

1975. A társadalomba való visszailleszkedés elősegítésére ún. fogvatartó központokat hoztak létre. Megkezdődött az alternatív büntetések alkalmazása.

1 Agnès Robin, a francia IM Büntetés-végrehajtási Igazgatóságának munkatársa 2005 végén látogatást tett az IM Büntetés-végrehajtási Felügyeleti Főosztályán, s előadást tartott a Főosztály és a BVOP meghívottai számára a francia büntetés-végrehajtási rendszerről

1981. Eltörölték a halálbüntetést.

1983. Létrehozták a közérdekű munka büntetés jogintézményét. A fogvatartottak jogait megreformálták.

1987. Pontosításra kerültek a büntetőintézetek közszolgáltató feladatai. Bizonyos feladatok elvégzése a magánszféra feladatává vált.

1994. Elindították a börtönegészségügy reformját.

1999. Létrehozták az ún. Befogadási és próbára bocsátási szolgálat szervezetét.

2002. Beindult az új börtönfejlesztési program, amely – a tervek szerint – 13 ezer 200 új férőhely biztosítását teszi lehetővé.

A büntetésekről röviden

A francia Büntető Törvénykönyv a büntető igazságszolgáltatás számára három szintet különböztet meg:

– kihágás miatti pénzbüntetés,
– vétség,
– büntett.

Kihágás miatti pénzbüntetés:

Rendőri törvényszék általi ítélet sebességtúllépés, illegális tartózkodás stb. miatt.

Vétség:

Büntetőbíróság által hozott ítélet: fegyver nélküli rablás, ittas állapotban történt gépjárművezetés, csalás, szélhámosság stb. miatt. Ezekért pénzbüntetés, 10 évig terjedő börtönbüntetés, közérdekű munka, felfüggesztés büntetés felügyelet alá helyezéssel kiszabása lehetséges.

Bűntett:

Esküdtszék által kiszabott ítélet: fegyveres rablás, gyilkosság, szándékos emberölés stb. miatt. Ezekért akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel járó büntetés kiszabása is lehetséges. Az esküdtszék határozataival szemben – ellentétben a rendőri törvényszék és a büntetőbíróság ítéletivel – fellebbezésre nincs lehetőség, ellenük semmisségi panaszra van lehetőség.

A szabadságvesztés büntetés célja Franciaországban az Alkotmányügyi Tanács 1994-es határozata szerint a következő:„A szabadságmegvonó büntetés a társadalom védelmét, az elítélt büntetésének biztosítását szolgálja, előnyben részesíti a büntetés megváltoztatását és biztosítja az elítélt lehetséges visszaillesztését a társadalomba".

Az Igazságügyi Minisztérium szervezete

A francia Igazságügyi Minisztérium, a „Hotel de Bourvallais" Párizsban, a Vendôm tér 13. szám alatt található. Az épület közel 300 év óta – különböző elnevezésekkel – az igazságügyi hatalom központja. Az Orléans-i herceg régenségétől (1715-től) az V. Köztársaságig – napjainkig – egymást követték benne a kancellárok, a legfőbb bírók, a Gardes des Sceaux"[2]-k, az igazságügy-miniszterek. A Hotel de Bourvallais jelképezi a

2 **„Pecsétek Őrei" vagy „Alkotmány Őre". Ez a régi elnevezés illeti a mindenkori francia igazságügyi-minisztert.**

törvény és a jog egyensúlyának védelmét napjaink Franciaországában. A minisztérium legfontosabb szervezeti egységei a következők:

- Bírósági Szolgálat Általános Felügyelete
- Bírói Szolgálat Igazgatósága
- Polgári és Alkotmány Ügyek Igazgatósága
- Büntető és Kegyelmi Ügyek Igazgatósága
- **Büntetés-végrehajtási Igazgatóság**
- Fiatalkorúak Igazságügyi Védelmének Igazgatósága
- Gazdasági Ügyek Igazgatósága
- Nemzetközi és Európai Ügyek Igazgatósága
- Tájékoztatási Szolgálat
- Áldozatsegítő Szolgálat

Büntetés-végrehajtási Igazgatóság

Mint már említettük: a büntetés-végrehajtás 1911. óta az Igazságügyi Minisztérium hatáskörébe tartozik Az Igazgatóság vezetőjét (igazgatóját) az igazságügy-miniszter javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A Szervezet felügyelet alatt tartja azokat a személyeket, akikre különböző büntető határozatok vonatkoznak (elektronikus felügyelet, törvényszéki kontroll, vizsgálat, közérdekű munka stb.). Ebből következik közbiztonsági feladata, amelynek keretében végrehajtja a törvényszéki hatóság büntető határozatait, a visszaesés megelőzését, előkészíti az elítéltek szabadulását, illetve biztosítja a felügyeleti szabályok és büntetések végrehajtását adott esetben a büntetőintézeteken kívül is).

A Büntetés-végrehajtási Igazgatóság egyes szervezeti egységeinek feladata a következő **(az Igazgatóság szervezeti felépítését az 1. számú ábra tartalmazza):**

Törvényi eljárás alá helyezett személyek aligazgatósága

Feladata a büntetés-végrehajtás filozófiájának meghatározása és az alkalmazható elméletek gyakorlatba történő átültetése.

Szervezési és megosztott szolgálatok aligazgatósága

Az ún. decentralizált szolgálatok[3] tevékenységét vezeti, valamint szervezi a számukra szükséges eszközök beszerzését. Szervezi a Büntetés-végrehajtási igazgatóság ellenőrzéseit.

Humán erőforrások és társadalmi kapcsolatok aligazgatósága

Szervezi és vezeti a Büntetés-végrehajtási Igazgatóság humán erőforrás tevékenységét.

Biztonsági vezérkar aligazgatósága

A büntetés-végrehajtás valamennyi biztonságot érintő kérdéskörével foglalkozó szakterület.

Büntetés-végrehajtási szolgálat felügyelete

A Büntetés-végrehajtási Igazgatóság vezetője (igazgatója) mellett szakmai tanácsadást végez. Feladata ezen kívül felügyelni a decentralizált szervezeteket, valamint a Büntetés-vég-

3 A francia büntetés-végrehajtási szervezetben több decentralizált szervezet található, amelyek koordináló feladatot tátnak el a központi igazgatás és a helyi szintek között. A szakterület témakörében jelentkező feladatok a végpontokon (helyi szinten) valósulnak meg.

rehajtás Nemzeti Iskoláját. Tevékenységével hozzájárul a fegyelemhez, a biztonsághoz és a szabályok betartásához.

Kommunikáció és nemzetközi kapcsolatok szolgálata

A büntetés-végrehajtási szervezeten belüli, a társadalmi szervezetekkel való külső, valamint a külföldi büntetés-végrehajtási szervezetekkel való nemzetközi kapcsolattartást valósítja meg.

Büntetés-végrehajtás Nemzeti Iskolája

A büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományának egységes képzésért felelős.

Fogvatartottak foglalkoztatásának szolgálata

Szervezi a fogvatartottak foglalkoztatását, kereskedelmi forgalomba viszi az elítéltek által készített termékeket és az általuk nyújtott szolgáltatásokat, irányítja az elítéltek szakmai képzését a büntetés-végrehajtási intézetekben.

9 regionális igazgatóság és a tengeren túli feladatokat végző szervezet

Vezeti, irányítja, ellenőrzi és koordinálja a büntetés-végrehajtási intézetek tevékenységét, valamint a hatásköre alá helyezett Befogadási és próbára bocsátó szolgálatot.

Befogadási és próbára bocsátási szolgálat

Mint ahogy a tanulmány elején közölt rövid történeti kronológiából kiderült: a Befogadási és próbára bocsátási szolgálatot 1999-ben hozták létre, a szervezet tehát viszonylag rövid múltra tekinthet vissza. 101 Befogadási és próbára bocsátási szolgálat található Franciaországban. **(A Szolgálatok szervezeti felépítése a 2. sz. ábrán látható.)**

A Befogadási és próbára bocsátási szolgálat decentralizált, a megyékben elhelyezkedő szervezet, megyénként egy szervezet létezik. A Szolgálat, amely a szociális munkásokat is magába foglalja, úgy az intézeteken belül, mint kívül végzi feladatát. Részt vesz a bebörtönözöttek egymás közötti közösségellenes cselekedeteinek megelőzésében, segíti a fogvatartottak társadalmi visszailleszkedését, támogatja a családi kapcsolatok fenntartását. Hozzájárul a büntetések testre szabásához. Biztosítja az ellenőrzést, és figyelemmel követi a törvényhatósági eljárás alá vont személyeket, akiket hatáskörébe rendelt az igazságügyi hatóság. A Szolgálat az aktív helyi társadalmi kapcsolatai által kedvező helyzetet képes teremteni a törvényhatósági eljárás alá vont személyek számára.

Büntetés-végrehajtási intézetek

Franciaországban a nagy francia forradalom óta az építészet szoros kapcsolatban áll a büntetés-végrehajtással. A XIX. század elején gyakran régi egyházi és katonai épületeket alakítottak át börtönökké, az új büntetés-végrehajtási építmények létrehozása viszont mindig az aktuális börtönépítési doktrínát tükrözte vissza.

Napjainkban a francia börtönök izoláló funkciójukat teljesítve mintegy közösségi élettérként is működnek, amely igyekszik előmozdítani a fogvatartottak társadalomba történő visszailleszkedését, az aktív közösségi életet: a munkát, az oktatást, a szakképzést, a kulturálódást és a sportolást.

2002-ben az igazságügy-miniszter kezdeményezésére egy 13 200 új férőhelyet biztosító börtönfejlesztési program indult. Ez egyrészt a meglévő börtönök modernizálását jelenti, másrészt új létesítmények is megvalósulnak. A program befejezése után az előzetesen letar-

tóztatottak és az elítéltek elhelyezése jobb körülmények között valósul meg. A megvalósítás figyelembe veszi a személyi állomány munkafeltételeiből fakadó követelményeket, a fogvatartás biztonsági követelményeit, a fogvatartottak higiéniás szükségleteit, valamint a tűzvédelmi szabályokat.

A fiatalkorúak számára épülő intézetek építészeti jegyei sajátosnak tekinthetők. Az objektumok két zónára oszlanak: az egyik a fogvatartáson kívüli (az igazgatási és a szolgálati feladatok teljesítésére, a családtagok fogadására szolgáló) helyiségekkel rendelkezik, másik a büntetési zóna, amely három szektorból – tevékenységi, lakó és egészségügyi, közösségi – tevődik össze.

A francia börtönrendszer a következő intézettípusokból áll:

Fogház (Maison d'arrêt)

Az előzetesen letartóztatottak, valamint az olyan elítéltek fogvatartására szolgál, akiknek büntetése egy év alatt van. A fogvatartottak többen is lehetnek egy zárkában.

Börtön (Centre de détention)

Azoknak az elítélteknek a fogvatartására szolgál, akik a legjobb kilátást mutatják a társadalmi viszszailleszkedésre. A büntetés-végrehajtási szabályok főképpen a társadalmi visszailleszkedést segítik elő. Általánosan egy fő van egy zárkában.

Büntetés-végrehajtási Központ (Centre pénitentiaire)

Kettő vagy három különböző funkciót – fogház, börtön és/vagy fegyház. – ellátó intézet.

Fegyház (Maison centrale)

A leginkább veszélyes elítéltek fogvatartására szolgál. A büntetés-végrehajtási szabályok alapvetően a biztonságot szolgálják.

Félszabad intézet (Centre de semi-liberté)

A félszabad intézeti szabályokat elfogadó elítéltek fogvatartását végzi. Az ott elhelyezett fogvatartottak nappal gyakorolhatják szakmájukat, képezhetik magukat, vagy külső gondoskodást kaphatnak. Éjszakára vissza kell térniük az intézet falai közé.

Büntetés letöltésére létesített központ (Centre pour peine aménagée)

Azoknak az elítélteknek, akik önként vállalják a félig nyitott intézetek szabályait, és a büntetésükből egy évnél kevesebb idő van hátra, ez az intézettípus biztosítja a társadalmi visszailleszkedés elősegítését.

Fiatalkorúak (kiskorúak) intézete

Az első intézet építése 2005 januárjában indult. Az új objektum 60 fő befogadását biztosítja. Az intézet a büntető intézkedések teljesítésére és a nevelésre irányul, valamint fő célja a visszailleszkedés elősegítése, illetve a visszaesés megelőzése. A feltételek a korcsoport életkori sajátosságaihoz igazodnak.

A francia büntetés-végrehajtás összesen 188 intézettel (115 fogház, 24 börtön, 5 fegyház, 31 büntetés-végrehajtási központ, 13 félszabad intézet) rendelkezik. Fontos létesítményük a 207 férőhelyes Fresnes-i országos egészségügyi intézmény.

Fogvatartotti számadatok

2005. január 1-jén a franciaországi fogvatartottak száma 59 197 (közülük 2 129 nő, 744 fiatalkorú) volt. 100 000 lakosra 94,9 fogvatartott jutott. A börtönpopuláció átlagéletkora 34, 2 év.

A fogvatartottak nemzetiségi megoszlása

Francia: 78,5%

Külföldi: 21,5% (közülük afrikai: 50,4%, európai: 29,4%, amerikai kontinensről származó: 10,6% , ázsiai: 9,5%, óceániai: 0,1%).

A fogvatartás megoszlása

A férfi fogvatartottak 35%-a (20 910 fő) előzetesen letartóztatott.

A női fogvatartottak 47%-a (1 008 fő) előzetesen letartóztatott.

A fiatalkorú fogvatartottak 65,7%-a (489 fő) előzetesen letartóztatott.

Az elítéltek által elkövetett főbb bűncselekményfajták százalékos megoszlása

Csalás: 7%

Lopás: 17%

Erőszakos és szexuális bűncselekmények: 22%

Családon belüli erőszak: 17%

Szándékosan elkövetett emberölés: 5%

Az ítéletek időtartama

6 hónapnál kevesebb 13,4%, 6 hó és 1 év között 16,6%, 1 és 3 év között 22,4%, 3 és 5 év között 12,3%, 5 és 10 év között 15,2%, 10 és 20 év között 15,3%, 20 és 30 év között 3,4%, tényleges életfogytiglan 1,4% (524 fő)

Munka a börtönben

A franciaországi fogvatartottak munkáltatására 1951-ben hozták létre a R.I.E.P. (Régie Industrielle des Etablissement Pénitentiaires – Büntetés-végrehajtási intézetetek ipari vállalatai) nevű szervezetet, amely 1994-ben szűnt meg. Helyét az S.N.T.M.P. (Service National du Travail en Milieu Pénitentiaires – Nemzeti munkáltatási szolgálat büntetés-végrehajtási környezetben.) vette át. 1998 óta e szervezet feladatkörét a S.E.P. (Service du l'Emploi Pénitentiaires – a Fogvatartottak foglalkoztatásának szolgálata) látja el. A Szervezet személyi állománya 1200 fő alkalmazottból, illetve 180 fő szakmunkás fogvatartottból áll – 7 szektorban, 39 műhelyben 27 termelési helyen tevékenykednek. 2002-ben 18.38.M € értékű terméket állítottak elő, amelynek 41%-a magánszektorban keletkezett.

A Fogvatartottak foglalkoztatásának szolgálata a Büntetés-végrehajtási Igazgatóság vezetőjének (igazgatójának) alárendeltségébe tartozik. A feladata: szervezni a termelést, a fogvatartottak munkáját, valamint a börtöntermékek kereskedelmét. A Szolgálat biztosítja a folyamatos munkát és a fogvatartottak szakképzését a büntetések letöltésére szolgáló intézetekben. Irányítja a büntetés-végrehajtási intézetek ipari vállalatait.

Franciaországban a börtönmunka magánkézben van, széles spektrumban nyújt munkalehetőséget (erdő- és fakitermelés, asztalosmunka, raklapkészítés, konfekció munka, bőrmunka, fémipari-, lakatos munkák, nyomdai munka és könyvkötészet, informatikai munka, fényképkészítés). A francia kereskedelmi sajtó reklámtevékenységgel támogatja a börtönmunkát. Az interneten is bőséges információt találnak a termékkínálatról az érdeklődők. A munkaadók a fogvatartottak számára szakmunkásképzést biztosítanak, a büntetés-végrehajtási intézetek pedig ingyenesen biztosítják a helyiségeket a képzésekhez.

A büntetés-végrehajtási intézeteken belüli munka a fogvatartottak önkéntességén alapul. A franciaországi fogvatartottak bére európai szinten a legmagasabbak közé tartozik – valós béreket kapnak jelentős levonással. A munkavégzés során szerzett kedvező minősítés jó esélyeket biztosít a szabadulás utáni munkahelykereséskor.

A munkáltatás vagy magánvállalatoknál zajlik, vagy a büntetés-végrehajtási szervezet üzemeiben, amelyek a büntetőintézetek területén találhatók. A fogvatartottak foglakoztatása az intézetek fenntartásával összefüggő tevékenységek terén is jelentős, az elítéltek főként étteremben, mosodában dolgoznak, illetve takarítanak.

Börtönegészségügy

A fogvatartottak egészségügyi ellátását, gondozását – a lakosság ellátásának szintjén – 1994-ben a jogszabály a közkórházak felelősségi körébe utalta. A jogszabályi megfelelés érdekében a korházak konzultációs egységeket és járóbeteg rendelést hoztak létre a büntetés-végrehajtási intézetekben.

A sürgősségi kórházi felvétel 2004 óta szintén a közkórházak feladata, az ún. kórházi egységek a régiók között biztosítják a kapcsolatot. 2005-ben nyolc régióban is létrehozták az egységeket – főként az egyetemi klinikákon, azért hogy megvalósuljon a programozott kórházi felvétel.

A pszichiátriai gondozást szintén a közkórházak biztosítják a büntetés-végrehajtási intézetekbe kihelyezett ambuláns kezelés által, illetve a regionális orvosi pszichológiai szolgálatok működése révén.

A 2002. szeptember 9-i törvény 48. §-a előrevetíti a különlegesen felszerelt kórházi egységek létrehozását. Ezek biztosítani fogják azoknak a fogvatartottaknak a kórházi pszichiátriai kezelését, akik labilis mentális állapotban vannak, és nem lehetséges őket a hagyományos büntetés-végrehajtási keretek között tartani.

Napirend a fogházban

A francia fogházakban előzetesek és elítéltek egyaránt megtalálhatók. A mindennapi élet az időbeliség alapján kap hangsúlyt:

– várakozási idő az előzetesen letartóztatottaknak, akinek még nincs ítélete,
– büntetés-végrehajtási idő az elítéltek számára, akiknek a szabadulása a láthatáron van, vagy már nem túl távoli.

A fogvatartottak élete a fogházakban – a befogadástól a szabadulásig – a kötelezően bejárandó út által erősen ütemezett. A fogvatartási napot a pontos időben történő események teszik ritmusossá. A rögzített időpontok a fogvatartottak számára ugyanakkor eltérő tartalmat takarnak. Egyesek a zárkájukban maradnak, mások intézet fenntartási munkát végeznek, míg megint mások szabadlevegőn tartózkodnak. Az idő nem ugyanazt jelenti az előzetesen letartóztatottak számára, akik bírói döntésre várnak, és az elítélteknek, akiknek a szabadulási dátuma már rögzített, sőt a rövid büntetéssel rendelkező fogvatartottak élete is különbözik a hosszabb büntetési időt töltők életétől. Meg kell jegyezni, hogy a fogházban az átlagos tartózkodási idő kb. öt hónap.

A befogadási eljárás folyamata a következő: A gyanúsított megérkezik a fogházba a bírói határozattal. Ellenőrzik személyazonosságát és a fogvatartás jogcímét. Az eljárás magába foglalja a fénykép-készítést, a büntetési dosszié megnyitását, valamint a digitális rögzítést is. Az átvizsgáló szolgálaton történő áthaladást követően a fogvatartottat a befogadási zárkába irányítják. Ott meghallgatja őt az igazgató, a nevelő, az orvos, a Befogadási és próbára bocsátási szolgálat munkatársa, esetlegesen egy oktató avégből, hogy elkészítsenek róla egy első nevelési tervet.

A fogházban 19. 00-07. 00 között, (a börtönben 20. 00-07. 00 között) a fogvatartottak a zárkában tartózkodnak. Az étkezés többnyire a zárkában történik.

A fogvatartottak szabadon gyakorolhatják vallásukat, amely a büntetés-végrehajtással kapcsolatban lévő lelkészek által biztosított.

Egy büntetés-végrehajtási intézet napirendje

Hétköznap

06.50	ébresztő
07.00-08.00	felkelnek a fogvatartottak, tisztálkodás, ágyazás, reggeli
08.00-11.15	munka, séta, tevékenység, szabadidő, zuhanyozás
11.30-12.15	ebéd
13.00-14.00	séta az intézeti fenntartási munkákat végző és a többi dolgozó fogvatartott számára
14.00-17.00	munka, séta, tevékenység, szabadidő, zuhanyozás
17.00-17.45	az intézeti munkát végző és a dolgozó fogvatartottak zuhanyoznak
18.15-18.30	vacsora
18.45	zárkazárás

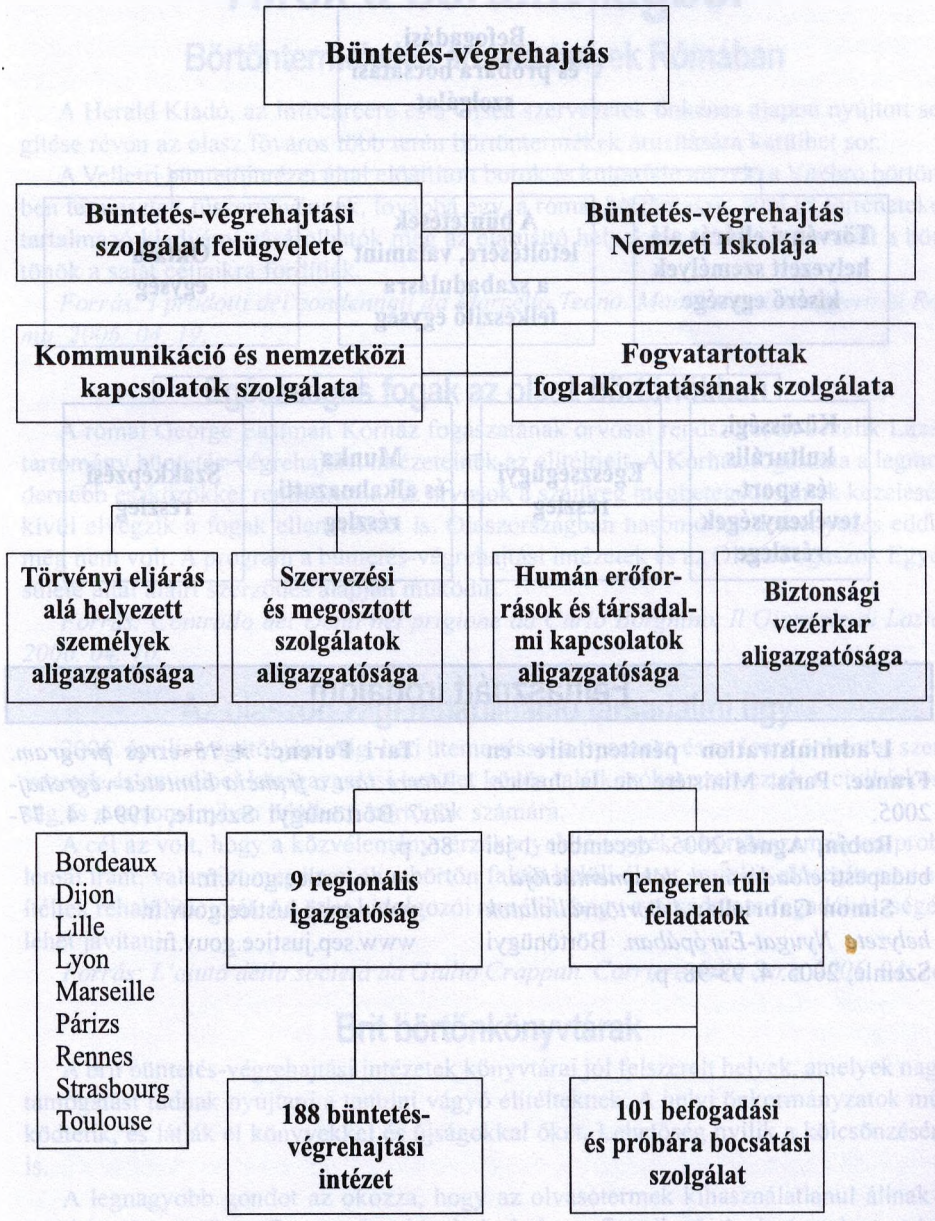
Szombat, vasárnap és ünnepnap

07.00-08.00	ébresztő, felkelnek a fogvatartottak, tisztálkodás, ágyazás, reggeli
08.00-11.00	séta
11.30	ebéd
13.00-14.00	séta az intézeti fenntartási munkákat végző és a többi dolgozó fogvatartott számára
14.30-17.00	séta. elfoglaltság az intézeti munkát végző és a dolgozó fogvatartottak számára
18.15	vacsora
18.45	zárkazárás

A beszélők napjai és órái az előzetesen letartóztatottak számára: hétfő, szerda, péntek 13.00-17.00 között. Az elítéltek számára: csütörtök 13.00-17.00 között.

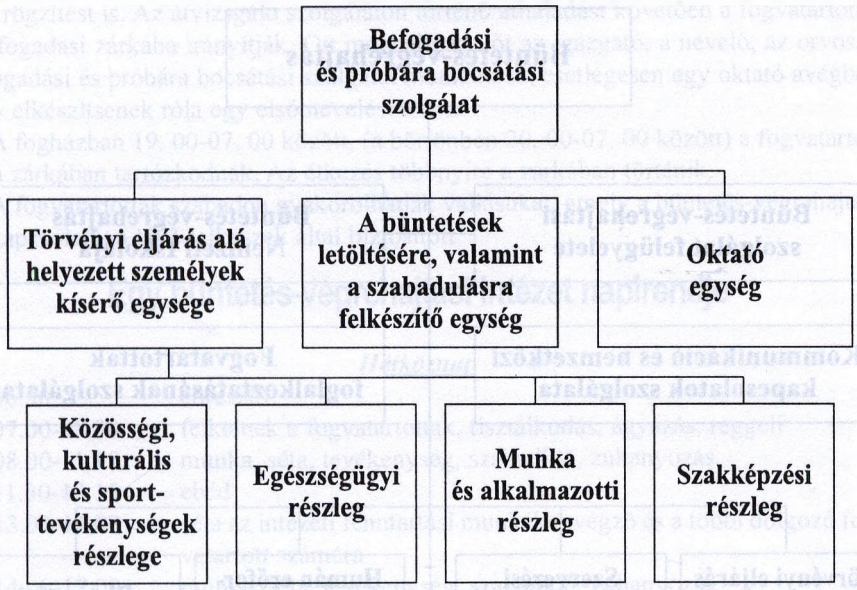
1. számú ábra

A Büntetés-végrehajtási Igazgatóság szervezeti felépítése

2. számú ábra

A befogadási és próbára bocsátási szolgálatok szervezeti felépítése

Felhasznált irodalom

L'administration pénitentiaire en France. Paris. Ministére de la Justice. 2005.

Robin, Agnés 2005. december 1-jei budapesti *előadásának dokumentációja.*

Simon Gabriella: *A börtönvállalatok helyzete Nyugat-Európában.* Börtönügyi Szemle, 2005. 4. 93-98. p.

Tari Ferenc: *A 13 ezres program. Merre tart a francia büntetés-végrehajtás?* Börtönügyi Szemle, 1994. 4. 77-86. p.

www.justice.gouv.fr.

www.enap.justice.gouv.fr.

www.sep.justice.gouv.fr.